

In the Supreme Court of South Africa
In die Hooggeregshof van Suid-Afrika

{ APPELATE

Provincial Division)
Provinsiale Afdeling)

Appeal in Civil Case
Appèl in Siviele Saak

JOMKRA M AZIBUKO Appellant,

RONALDIA ASS ^{versus} CORP OF SA LTD Respondent

Appellant's Attorney SYMINGTON DILLON Respondent's Attorney NAUDE
Prokureur vir Appellant Prokureur vir Respondent

Appellant's Advocate AC LE ROUX Respondent's Advocate BR SOUTHWOOD
Advokaat vir Appellant Advokaat vir Respondent

Set down for hearing on 11-1978
Op die rol geplaas vir verhoor op

(TPD) 267910

CORAM WESSELS, HOFMEYR, KOTZÈ, DIEMONT ARR et
VILJOEN WND AR

LE ROUX: 9h45 - 10h32; 11h40 - 11h45

SOUTHWOOD: 10h32 - 11h00, 11h15 - 11h40

C.A.V

S.C.S

Bills taxed—Kosterekenings getakseer			
Writ issued Lasbrief uitgereik	Date Datum	Amount Bedrag	Initials Paraaf
Date and initials Datum en paraaf			

IN DIE HOOGGEREGSHOF VAN SUID-AFRIKA

(APPELAFDELING)

In die saak tussen:

DOMKRAG MAZIBUKO

APPELLANT

en

RONDALIA ASSURANCE CORPORATION
OF SOUTH AFRICA LIMITED

RESPONDENT

Coram: Wessels, Hofmeyr, Kotzé, Diemont, ARR.,
et Viljoen, Wnd. AR.

Verhoor: 6 November 1978

Gelewer: 23 November 1978

UITSpraak

HOFMEYR, AR:

Die appellant het op 23 Julie 1973 uit 'n bus behorende aan die African Bus Service op die New Line/Jakkalsdansroete, Mabopane, Transvaal, geval. Hy was die eiser in die verhoorhof en die respondent, as versekeraar ingevolge die Wet op Verpligte Motorvoertuigversekering, No 56 van 1972, die verweer-

der/2

der. Tussen die partye is ooreengekom dat die skade wat hy gely het as gevolg van die beserings deur die val veroorsaak, R3 100-00 is. ~~In die hof van eerste instansie is 'n bevel van absolusie met koste teen die appellant gegee en die appèl gaan teen daardie bevel. Daar word namens die appellant betoog dat sy val aan die nalatigheid van Jonas Skosana, die bestuurder van die bus, te wyte was. Die besonderhede hiervan is breedvoerig geformuleer en dek die getuienis namens appellant gelei. Die respondent ontken Skosana se nalatigheid; beweer dat appellant se val aan sy eie nalatigheid of aan die gesamentlike nalatigheid van Skosana en van homself te wyte was. Die besonderhede van appellant se beweerde nalatigheid word later hierin met die getuienis vergelyk.~~

Vir die appellant het hyself, Piet Maramba en Elsie Mashigo getuig. Vir die respondent is twee getuies geroep, Jonas Skosana, die bestuurder van die bus, en Stanley Motsepe, 'n konstabel in die Suid-Afrikaanse polisie, ~~wat na die ongelukstoneel geroep is.~~

Ek som vervolgens die kern van elke getuie se verklaring voor die hof op.

Appellant /3

Appellant het die gemelde bus by die bushalte bekend as Greenhouse bushalte gehaal om daarmee na Jakkalsdans te reis. Dit was in die middag en die son het, soos die getuie getoon het, reeds 30, 40 grade gesak. Die partye het aanvaar dat dit volgens die appellant vieruur in die namiddag moes gewees het. Dit was, soos uit die getuienis as geheel blyk, gebruikelik vir die bus om by 'n boom effens verby die bushalte te stop soos hy die middag ook gedoen het. Passasiers het afgeklim en die appellant het ingeklim. Hy het 'n "wit" 5c stuk betaal maar moes nog 5c betaal waarna hy sy kaartjie gevat het. Die bus het volgens die appellant toe geruk as gevolg waarvan hy afgeval het.

Die bus het nie 'n deur gehad nie en die bestuurder het regoor die ingang gesit waar die appellant met drie trappies die bus bestyg het. Hy het van die ingang af links geval tot buite op die grond. Hy was

flou en kon nie onthou wat daarna aangegaan het nie.

Hy het toe hy reeds in die hospitaal was, eers vaagweg
besef wat gebeur het.

Onder kruisverhoor het die appellant toegegee
dat hy reeds op die vloer van die bus was en blykbaar
op die punt was om regs te draai ten einde na die sit-
plekke in die bus te beweeg, toe hy geval het. Net
voor die vallery beweer die appellant het Skosana met
hom begin "baklei" oor die reisgeld. Hy het verklaar
dat sy balans "goed was" en verder bevestig, "ek het nie
gestruikel of iets nie". Hy het nie verwag die bus sou
"so wegruk" nie. Hy het ontken dat daar waar jy betaal
plek is om aan vas te hou.

Sy getuienis aangaande waar hy afgeval het lui
soos volg:-

"(Vr.) Kan dit wees dat jy ongeveer
400 treë vanaf die plek waar jy opge-
klim het uit die bus uitgeval het? -

(Antw.) Nee, nee, daar waar ek opge-
klim het toe hy ruk, daar het ek ge-
val

(Vr.)/5

(Vr.) Wel, die bestuurder sal sê dat jy het van die bus afgeval ongeveer 400 treë vanaf die plek waar jy opgeklim het. -

(Antw.) Haikona, net daar het ek geval."

Hy kon aan sy broek en jas sien dat hy gesleep moes gewees het. Hy was blykbaar nie self van 'n slepery bewus nie en het slegs daarvan gehoor.

Deur die hof ondervra, het hy getuig dat hy tydens die ongeluk, vier jaar vantevore, reeds gryswas soos wat hy by die verhoor in die getuiebank voorgekom het. Hy het nie geweet wat sy ouderdom was nie maar hy was klaarblyklik reeds 'n ou man.

Die partye is dit eens dat hy beserings opgedoen het, die omvang waarvan, gesien die ooreenkoms aangaande die bedrag van die skadevergoeding, nie bespreek hoef te word nie. Hulle was in ieder geval geensins onversoenbaar met sy relaas van die gebeure nie. Hy het ontken dat hy enige bier ingehad het.

Die volgende getuie was Piet Maramba. Hy het

die dag van die ongeluk op sy fiets langs die roete van die versekerde bus gery, in die teenoorgestelde rigting. Toe hy nog " 'n hele end" van die bus was het hy hom (die bus) die eerste maal gesien terwyl hy nog by die bogenelde bushalte gestaan het. Op die vraag wat hy toe gesien het, het hy geantwoord:- "Na die bus vertrek het, het ek 'n persoon sien uit die bus uitval". Die getuie het bygevoeg dat die persoon "aan die kant waar hulle uitklim en inklim" uitgeval het. Wat daarna gebeur het beskryf die getuie soos volg:- "Soos ek só kom toe het die bus by my verby gegaan en toe ek by die bus verbygaan toe sien ek daar lê 'n persoon." Die persoon was die "ouman Domkrag", wat hy "by sien" ken. Die appellant het daar op sy rug gelê en "sy linkerbeen was die vleise oop gewees en hy was vol sand". Die appellant kon nie, sover die getuie weet, praat totdat hy van die toneel verwyder is nie. Wat die bus betref, het Maramba verklaar dat "hy het right through hy het gery". Hy, wat

Maramba/7

Maramba is, het daar gebly totdat die bus teruggekom

~~het van "Jakkals" af "toe het ons hom gekeer en vir~~

hom gesê kom kyk wat het jy gedoen". Jakkalsdans is

volgens die getuie 5 of 6 myl van die toneel van die

ongeluk. Die bus het toe gestop, gedraai en gery tot

waar die appellant gelê het en het daar finaal stilge-

hou.

Onder kruisverhoor het die getuie geskat dat

hy sover as van die hofsaal tot Kerkplein van die bus

was toe hy hom die eerste maal gesien het. Hoever hier-

die aanduiding hom van die bus geplaas het, is nie deur

die hof of die partye vasgestel nie. Die kruisverhoorder

wou hom vaspen aangaande die afstand wat die bus volgens

hom sou beweeg het toe die persoon uitgeval het. Die

getuie het o.a. verklaar: "Wat ek gesê het hy het al

weggetrek toe sien ek die persoon uitval". Hy het ook

die volgende antwoord gegee:- "Nee ek het nie gesien

hoever hy gery het toe die persoon uitval nie. Ek het

net gesien toe die beweging is daar val 'n persoon uit

~~ek het die persoon toe daar gekry".~~ Na heelwat ondui-

delikheid aangaande die afstand vanaf die plek waar die

appellant na die ongeluk gelê het tot by die bushalte,

kom die volgende getuienis voor:-

"(Vr.) Ja. Nou die bestuurder van die bus sal sê dat die man, Domkrag, by die bus uitgeval het nadat hy ongeveer 400 treë gery het -

(Antw.) Nee.

(Vr.) Maak u nie miskien 'n fout wanneer u sê hy (die bus) het nie meer as 10 of 15 treë geloop nie? -

(Antw.) Ek is seker daarvan want selfs toe ons opgemeet het van daar waar hy uitgeval het tot daar by die end van die plek was dit 250 yards.

Deur die Hof: Wat bedoel hy deur die end van die plek? -

(Antw.) Vanwaar hy uitgeval het tot waar hy gelê het is 250 treë.

(Vr.) Hoe het jy gesien waar hy geval het en waar hy lê?

(Antw.) Dit is daar waar ek gesien ~~het waar hy uitval en daar kon jy ook sien dat 'n persoon daar geval het."~~

Onder verdere kruisverhoor het hy verduidelik

dat waar die appellant tot stilstand gekom het 250 treë

verder langs die roete was, in die rigting waarin die bus beweeg het. Die getuie kon nie werklik sien hoe appellant daar gekom het nie aangesien hy op daardie tydstop by die bus verbygegaan het. Hy verklaar dat hy wel sleepmerke op die grond gesien het. Die getuie kon nie sien of die bus geruk het nie of presies hoe die appellant uitgeval het nie. Hy het wel behalwe die beserings opgemerk dat die appellant se broek en jas beskadig was. Hy het geen bier aan die appellant geruik nie. Die gemelde 250 treë het die getuie ongeveer 'n week later gemeet toe appellant se prokureur hom na die toneel van die ongeluk geneem het.

Elsie Mashigo was die volgende getuie. Sy was 'n passasier in die bus wat in die tweede sitplek van die regterhandse ry agter die bestuurder gesit het. Die bus het by die gemelde bushalte stilgehou en sy het die ouman Domkrag, die appellant, wat sy blykbaar ken, sien inklim. Volgens haar was hy al passasier wat ingeklim het. Sy

het 'n woordewisseling tussen die bestuurder en die appellant gehoor en gesien dat die appellant aan Skosana 5 sent stukke gee om die gevorderde reisgeld sodoende ten volle te betaal. Appellant het toe sy kaartjie ontvang maar voordat hy kon inklim binne in die bus, ruk die bus weg. Sy bevestig dat sy dit alles gesien het. Gevra wat het toe van appellant geword, antwoord sy: "Ek het gesien dat hy so agteroor slaan". Haar reaksie hierop beskryf sy soos volg:- "Ek het my hande voor my oë gedruk". Verwysende na die gemelde woordewisseling tussen Skosana en die appellant, het sy bygevoeg dat Skosana met die appellant "geraas" het oor die reisgeld en dat hy blykbaar kwaad was.

Gevra aangaande die bus of hy gaan staan het, het sy verklaar:- "Nee, hy het gery, 'n spoed soos sy sê en geskreeu 'jô' - sy wys weer met haar hande voor die gesig".

Hierdie stukkie getuienis was klaarblyklik nie duidelik nie

~~aangesien die tolk van sy eie woorde ingevoeg het en die~~

hof het gevolglik gevra wie geskreeu het en waarom. Haar

antwoord was dat die mense in die bus geskreeu het omdat Skosana aanhou ry het nadat hulle gesien het die ouman val uit. Sy het ook gehoor Skosana sê:- "Ek stop nie vir 'n persoon wat gedrink is nie". Volgens die getuie was die bus nie heeltemal vol nie daar was nog oop sitplekke. Die busbestuurder het haar, soos reeds aangedui, sonder om by die ongelukstoneel stil te hou, by Jakkalsdans afgelaai.

Onder kruisverhoor het sy verklaar dat die appellant nog maar net tot die tweede trappie gevorder het, "net voor hy binne in die bus ingaan", voordat hy geval het. Hierdie stukkie getuienis is gevolg deur die aanvaarding van die suggestie dat jy naby die bestuurder moet kom om die geld aan hom te gee en jou kaartjie te kry. Dit was onmiddellik na hy die kaartjie ontvang het dat die appellant "so omgekeer (het) agteroor". Sy spreek die mening uit dat dit gebeur het "oor hy (die bus) so weggeruk het". Sy het met nadruk ontken dat die appel-

lant eers die bus in is en daarna weer vorentoe gekom het en toe by die deur uitgeval het. - Op die stelling dat appellant uitgeval het ongeveer 400 treë nadat die bus begin beweeg het, antwoord sy:-

"Haikona. Ek was mos daar, ek praat wat ek gesien het: Ek is die persoon wat binne in gesit het op die tweede stoel. Ek sê nie wat ander vir my gesê het nie, ek sê wat ek gesien het."

Die appellant was feitlik nog besig met die proses van betaal en sy kaartjie te ontvang en kon volgens Elsie nie verwag word om vas te hou selfs as daar, soos sy blykbaar gedink het, 'n vashouplek binne sy bereik was nie.

Vir die respondent het Stanley Motsepe vervolgens getuig. Hy sê dit het lank gelede gebeur maar hy dink hy het so "half past six" by die ongelukstoneel aangekom. Die appellant het teenoor die middel en aan die linkerkant van die bus gelê ongeveer 4'6" van die bus af buitekant die pad

en die bus het in die rigting van Jakkalsdams gewys.

~~Die appellant het gesê hy moet nie aan hom vat nie want~~

sy been is gebreek en hy wag vir die ambulans. Motsepe

het gedink dat appellant onder die invloed van drank was.

Hy het geen aanduidings van 'n slepery opgemerk nie.

Onder kruisverhoor het hy erken dat die bestuurder volgens sy ongeluksverslag aan hom gesê het dat die ouman uit die bus geklim het terwyl die bus gery het en dat hy sodoende uitgeval het. Volgens Motsepe sou Skosana aan hom gesê het dat "waar hy (die appellant) geval het, het hulle hom gevat en hom daar neergesit maar hy (Skosana) het hom nie getrap nie". Volgens die getuie se verslag sou hy 7 uur eers op die toneel aangekom het en waarnemingsgemaak het by die ligte van sy voertuig aangesien dit al donker was. Hy sou aan die appellant drank geruik het en aan sy oë gesien het dat hy dronk was. Hulle was rooi en ~~die appellant kon ook nie mooi praat nie. Later erken Mot-~~
sepe egter dat die appellant wel mooi gepraat het maar hy

volhard met sy stelling dat appellant dronk was. Motsepe is oor die plan van die toneel wat hy geteken het, uitgevra. Hy het verduidelik dat X die punt is waar die appellant uitgeval het soos deur Skosana aangedui. Op die plan het Motsepe hierdie punt, eienaardig genoeg, as "die punt van botsing" aangedui. Hy dui verder op sy plan aan dat daar "geen meters" is tussen die bus en punt X nie. Motsepe het beweer dat die appellant volgens sy waarneming nie danig seer gekry het nie, net 'n bietjie bloed was vir hom sigbaar. Hy het ook nie gewaar dat appellant se klere geskeur was nie.

Die laaste getuie was Skosana. Volgens hom het twee passasiers by die gemelde bushalte ingeklim. 'n Jongman was een van die passasiers. Terwyl die ander passasier, wat die appellant was, nog soek na die geld om aan Skosana te gee, het die jongman syne betaal en ingeklim. Skosana beaam die vroeëre getuienis dat appellant aanvanklik 5c kort aangebied het en dat hy appellant daarop attent ge-

maak het dat hy nog 5c moes betaal wat hy wel gedoen het.

Skosana het getuig oor die vashougeleentheid vir 'n pas-

sasier wat die bus bestyg. Hy het nie afstande gemeld

nie en ook nie die presiese posisie van die vashouplekke

beskryf nie, maar gesê dat een vashouplek as jy opklim

aan die linkerkant is en die ander een bo, vermoedelik

teen die dak van die bus. Nadat Skosana aan appellant

sy kaartjie gegee het, het die appellant in die bus inge-

gaan. Gevra of hy omgedraai het om te sien waarheen ap-

pellant gaan, het hy geantwoord:- "Ek weet as hy by die

cab van die drywer verby is dan is hy mos nou in die bus".

Skosana het nie opgelet dat appellant enige probleme met

die bestyging van die bus gehad het nie. Die getuie het

verklaar dat 'n passasier nie op die trappies mag staan as

die bus loop nie. Dit was nadat die appellant reeds die

bus in is dat hy, Skosana, "mooi" weggetrek het. Hy moes

~~die bus in rat sit en het na hy weggetrek het sy ratte ver-~~

ander. Volgens Skosana kan die bus nie vinnig wegtek nie.

Hy beskryf wat hierna gebeur het soos volg:-

"Na jy die eerste 5 morge verby is, laat jy nou by die tweede 5 morge kom toe hoor ek die mense skreeu in die bus. (Vr.) Ja?

(Antw.) Daar het 'n persoon gewaai sê hulle. Toe ek nou hier na die linkerkant toe kyk by die deur het ek nou net 'n skaduwee so gesien. Ek het gestop. Ek het toe probeer om te swaai - soos hy wys - na die regterkant toe laat ek hom nie moet trap nie.

(Vr.) Ja, hoe ver het die bus beweeg voordat jy die skaduwee gesien het? -

(Antw.) Sover as hier na die hoek van die hofsaal, Edele."

(Hierdie afstand is aanvaar as 15 treë).

Hierna volg die vraag:-

"Nou van die plek waar die eiser op die bus geklim het tot waar hy afgeval het, hoe ver is dit uitmekaar? -

(Antw.) Dis nou soos hy gesê het die eerste is 5 morge, die eerste stand, plot en ook nou die tweede ene is ook 5 morge. Ek sal sê min of meer in die middel van die tweede 5 morg plot.

(Vr.) Ja, hoe ver is dit? Kan jy 'n skatting gee?

(Antw.) Dit is 'n endjie duskant, op die end van Strubenstraat hiervandaan af. Dis van Vermeulenstraat tot in Strubenstraat. Dis nou tussenin Struben en Proesstrate. Dis soos wat ek nou skat".

Namens respondent is 'n skatting van tussen 300 en 400 treë aan die hand gedoen en is ook namens respondent verklaar: "Ons is gelukkig met 200 na 300 treë, Edele, as 'n skatting". Die partye en die hof het blykbaar nie tot enige slotsom omtrent die afstand gekom nie. Skosana het daar gestop nadat appellant geval het, uitgeklim en na appellant gegaan. Appellant het "min of meer by die linkeragterwiel" gelê. Skosana ontken dat hy ooit gesê het hy stop nie vir 'n man wat gedrink is nie. Hierop volg die vraag: "Het jy hom (die appellant) gevra wat hy gedoen het?" Die antwoord was "Ja" - "Hy het gesê?: 'Ek wil jou net sê jy moet nie by Jakkalsdans verbygaan met my nie'. Dit is wat appellant gesê het". Die verduideliking wat Skosana van hierdie getuienis gee is dat appellant eers in die bus gegaan het en toe na hom waar hy sit teruggekom het om vir hom die bogemelde waarskuwing te rig net voordat hy uitgeval het.

Onder kruisverhoor erken Skosana dat passasiers nie mag staan waar die drywer die geld ontvang terwyl die bus ry nie. Hy moet dus voor hy ry wag dat die passasiers van daardie plek waar hulle betaal wegkom. Die posisie van die vashouplekke aan die bus is nie heeltemal duidelik opgeklaar nie hoewel Skosana met die volgende stelling saamgestem het:- "Maar 'n man wat betaal kan nie regop vat en die reling vat nie, hy moet eers draai en so'n tree of twee loop voor hy by die reling kom want hy mag nie hier staan nie. Daar is geen rede hoekom hy hier sal vashou nie, hy mag mos nie daar staan waar hy moet betaal nie". Volgens Skosana is sy passasiers met ander busse weggeneem. Hy getuig dat die ongeluk om 5 nm plaasgevind het en nie 4 uur nie aangesien hy 4 uur nm by Marabastad weg is. Hy beweer dat hy, anders as wat in kruisverhoor namens respondent gestel is, eers nadat hy afgeklim het geruik het dat die appellant iets gedrink het.

Die appellant se linkerbeen was vol bloed en grond en sy

broek was stukkend. Hy ontken dat hy aan Motsepe gesê het die appellant het uitgeval toe hy af wou klim terwyl die bus loop. Hy het ontken dat daar tussen hom en die appellant 'n werklike argument was aangaande die reisgeld. Volgens die oorkonde sou Skosana gesê het:-

"Nie ek of hy het 'n woord gesê nie". Hy het nie met die appellant "geraas" nie. Die bus het volgens Skosana nie 'n "clutch" nie, is semi-outomaties en kan dus nie vinnig wegtrek nie. Tydens die ongeluk skat Skosana dat hy 30 tot 40 km per uur kon gery het en gee toe dat dit ook 45 km per uur kon gewees het. Hy het mooi reguit gery. Die skaduwee wat by hom verby getrek het was 'n persoon. Hy het die getuienis by sy strafverhoor bevestig dat appellant ongeveer 'n kwartmyl van die bushalte afgeval het. Volgens hom het die polisie ongeveer 6 nm by die ongeluk opgedaag "net laat die son wil ondergaan". Dit was dus nog lig.

Skosana ontken dat hy aan Motsepe gewys het waar die appellant uitgeval het; dat hy die bus laat ruk het; dat

hy aanhou ry het; dat hy die passasiers eers gaan af-
laai het; dat hy teruggekom het en sy bus gedraai het
en gestop het daar waar appellant gelê het; en dat hy
sy bus daarna geskuif het voor die aankoms van die poli-
sie. Gevra hoedat appellant regoor sy bus kon te lande
kon gekom het as die bus teen 45 km per uur moes stop,
het hy geantwoord dat dit onmoontlik was as appellant nie
aan die bus gehaak het nie. Volgens hom was daar baie
aanduidings dat die bus hom miskien gehaak het. Ten
slotte het hy met die kruisvraer saamgestem dat die ap-
pellant moes gesleep gewees het ten einde volgens sy weer-
gawe regoor die middel van die stilstaande bus te kon lê.
Op 'n vraag onder herverhoor het Skosana toegegee dat hy
aan die skarniere aan die buitekant kon gehaak het. Hy
sou dit nie kon sien as dit gebeur het nie.

In die hof van eerste instansie het VAN REENEN,

R., gemeld dat die getuies almal deur tolke getuig het en

dat/21

dat dit dus moeilik was om vas te stel uit hulle manier
~~van getuig of hulle betroubaar was of nie.~~ Hy het dus
geen bevinding aangaande gedrag gemaak nie behalwe dat hy
die indruk gekry het dat Elsie Mashigo, 'n middeljarige
swartvrou, geneig het tot oordrywing. Die Regter a quo
het vervolgens verklaar dat hy sy bevinding liewers laat
berus het op die inherente waarskynlikhede van die geval
as 'n geheel. Gesien die feit dat daar moontlik duide-
liker getuienis oor afstande verkry kon word was hy van
mening dat die regte bevinding sou wees dat verweerder
(respondent) absolusie van die instansie gegee moes word.

Ek haal die volgende twee paragrawe uit die
uitspraak in die verhoorhof aan vir die doeleindes van
die verdere bespreking.

"Die wesenlike geskille is of die eiser
uitgeval het na die bus weggetrek het
en of hy later terwyl die bus in bewe-
ging was uitgeval het. — Volgens beide
die bestuurder en Piet Maramba het die
bus eers 'n endjie gery voordat die
eiser uitgeval het. Volgens die ander
getuies sou hy onmiddellik by die ver-

trek uitgeval het. Daar is egter duidelik getuienis dat die plek waar hy gelê het ongeveer in die middel van Skosana se plot was. Die polisieplan wat tydens 'n strafverhoor teen die bestuurder ingehandig is, het dit ook so getoon. Die enigste getuienis oor die afstand van Skosana se plot na die bushalte is dié van Maramba wat dit op 400 na 500 treë geskat het. Geen meer besliste getuienis is hieroor gelei nie alhoewel dit 'n objektiewe feit is wat maklik vasgestel kon gewees het. Die bestuurder sê hy het ongeveer 400 na 500 treë gery en dit word ten dele deur Piet Maramba gestaaf. As dit so is dan is die eiser en Elsie Masigo verkeerd in hulle getuienis dat eiser uitgeval het net toe die bus vertrek het. Die onsekerheid in dié verband moet aan die deur van die eiser op wie die bewyslas rus, gelê word.

Die eiser se saak rus verder op die hoogs onwaarskynlike gedrag van 'n opgeleide en redelik ervare bestuur van 'n openbare voertuig wat ongeërg wegry na een van sy passasiers uitgeval het. Waar die getuienis van veral die eiser en Elsie juis onder verdenking staan, kan hierdie onwaarskynlike gedrag nie aanvaar word nie. Ek verloor nie uit die oog dat Piet Maramba ook so getuig het nie, maar dit bly onverklaarbaar dat hy versuim het om hierdie belangrike feit aan die polisie te meld - hy erken hy was daar toe die polisie opgedaag het.

Dit is ook onverstaanbaar dat die insittendes van die bus nie opgetree het teen die bestuurder wat onder sulke omstandighede wegry nie. Dit is, na my mening, maar nog 'n voorbeeld van 'n baie algemene verskynsel dat swartmense geneig is om sake aan te dik. In sy geheel gesien hang daar 'n groot vraagteken oor die eiser se verhaal en is die waarskynlikheid dat hy gedrink was en in 'n roes uitgeval het, glad nie uitgesluit nie."

Die eerste kritiek op die uitspraak namens die appellant geopper is dat Piet Maramba geensins die afstand vanaf die punt waar appellant gelê het tot die bushalte op 400 tot 500 treë geskat het soos deur die verhoorhof bevind nie. Maramba het inteendeel hierdie stelling pertinent ontken. Hierdie kritiek is inderdaad gegrond. Die hof a quo was gevolglik nie geregtig om te bevind dat Maramba in die opsig Skosana selfs ten dele gestaaf het nie. Namens Skosana is die skatting selfs laat vaar en toegegee dat die afstand tussen 200 en 300 treë kon gewees het.

Skosana het verder onder kruisverhoor die moontlikheid, selfs die waarskynlikheid, erken dat appellant deur die

bus gesleep moes gewees het tot waar hy ongeveer 250

treë vanaf die halte gevind is.

Daar is talle onwaarskynlikhede verbonde aan die verdediging se aanvanklike feitestelling dat appellant 400 of 500 treë vanaf die bushalte uitgeval het. Die spoed waarteen Skosana sou gery het toe die appellant sou uitgeval het kon volgens hom selfs so hoog as 45 km gewees het. Skosana se bewering dat hy nadat hy ongeveer 400 of 500 treë gery het dadelik gestop het toe die appellant uitgeval het en dat die appellant teenoor die bus te lande kon gekom het, is totaal onaanneemlik en is, soos reeds aangedui, deur Skosana as onmoontlik erken. Die getuie was verplig om die suggestie dat die appellant vir 'n afstand deur die bus gesleep moes gewees het as 'n moontlikheid te aanvaar. Vantevore het hy ~~alle moontlikheid van 'n slepery kategorieë ontken. Dat~~ die appellant kon uitgeval het terwyl Skosana dood reguit bestuur het langs 'n reguit pad is uiteraarskynlik.

Dat dit sou gebeur het terwyl die appellant in die loop van die bus wou afklim, soos hy vantevore volgens Motsepe sou gesê het, word deur Skosana self in die verhoorhof ontken. Daar is ook geen rede waarom die appellant ongeveer 5 myl vanaf sy bestemming sou wou afklim nie. Skosana het eindelik gesuggereer dat die appellant, nadat hy veilig die binnekant van die bus bereik het en nadat die bus ongeveer 'n kwart myl gevorder het na vore gekom het om aan hom, Skosana, te kom sê dat hy nie by Jakkalsdans verby moet ry nie. So 'n versoek deur die appellant wat pas sy reisgeld tot by Jakkalsdans betaal het, is uiters onwaarskynlik. Die bus kon ook nie verwag word om verder te ry as sy terminus nie. Dat die appellant ooit die binnekant van die bus bereik het en later, nadat die bus reeds 'n kwart myl gevorder het, weer vorentoe gekom het om met Skosana te praat is ook kategories deur Elsie ontken. Die ontkenning deur Elsie is gestaaf deur die inherente waarskynlikhede van die geval. Haar

verdere relaas van wat gebeur het strook ook met die

~~waarskynlikhede. Soos reeds gesê, was daar volgens~~

VAN REENEN, R., niks in die gedrag van die getuies

waarvan afgelei kon word dat hulle onbetroubaar was

nie. Hy het slegs die indruk gekry dat Elsie Mashigo

geneig het tot oordrywing. Daar word egter geen aan-

duiding gegee van die opsigte waarin sy moontlik kon

oordryf het nie. Daar blyk ook nie uit die oorkonde

enige sodanige neiging nie. Haar verklaring dat sy

haar oë toegedruk het toe sy die appellant agteroor by

die bus sien uitval het, is skaars iets wat iemand sou

versin. Dit kom eerder as 'n grafiese beskrywing voor

van wat 'n vrou in sulke omstandighede sou doen. Daar

blyk nie uit die notule enige regverdiging vir die aan-

merking dat "veral die eiser (die appellant) en Elsie se

getuienis juis onder verdenking staan" nie.

Elsie en die appellant word eerder deur die ge-

tuienis van Maramba gestaaf. Hy was 'n aansienlike af-

stand van die bus toe dit vanaf die boom by die bushalte wegtrek. Hy kon nie verwag word om enige ongewone wegruk van die bus te gewaar nie. Sy getuienis is andersins duidelik dat hy by die wegtrek van die bus, ongeveer 10 treë vanaf waar hy vertrek het, die persoon, wat geblyk het die appellant te wees, sien uitval het. Dit was klaarblyklik nie die plek waar appellant tot stilstand gekom het en waar hy deur Maramba en andere gevind is nie. Maramba het ook pertinent getuig dat hy merke gesien het op die grond waar die appellant volgens hom uitgeval het. Hy het ook sleepmerke gesien. Die omstandigheid dat Motsepe g'n sleepmerke gewaar het nie is nie indrukwekkend nie aangesien hy teen donker daar aangekom het en blykbaar slegs die toneel waar appellant by sy aankoms gelê het by die ligte van sy voertuig bekyk het. Maramba kon nie werklik sien dat die appellant deur die bus gesleep word nie aangesien hy besig was om aan die regterkant van die bus verby te ry. Hy het die

appellant wel agterna gevind op 'n plek verder langs die bus se roete wat hy later spesifiek as 250 treë vanaf die bushalte afgemeet het. Hy het Elsie Mashigo verder sterk gestaaf deurdat hy ook baie duidelik getuig dat die bus nie gestop het nie. Die bus het volgens hom eers heelwat later teruggekeer, gedraai, en daarna langs die plek waar die appellant nog gelê het, tot stilstand gekom. Hierdie gedrag wat aan Skosana toegeskryf word, klop baie beter met die tydfaktor as Skosana se bewering dat hy dadelik stilgehou het, daar gebly het en die polisie feitlik onmiddellik laat ontbied het. Sy passasiers sou volgens hom met ander busse na hulle bestemming geneem gewees het - iets wat Elsie Mashigo ook ten ene male ontken.

Om op te som moet ek bevind dat die regter a quo die waarskynlikhede van die geval nie reg ingesien het nie.

Hy het ook ten onregte bevind dat Elsie en die appellant se getuienis onder verdenking staan. Daar kleef geen in-

herente onwaarskynlikheid aan hulle relaas van die gebeure nie en hulle word deur Maramba soos hierbo aange-
toon, gestaaf. Die getuienis van Skosana en Motsepe dat die appellant onder die invloed van drank was, is heeltemal onbetroubaar. Dat die appellant in 'n dronkman se roes sou uitgeval het is nie 'n geregverdigde bevinding nie.

Skosana se getuienis is verder onderhewig aan ernstige kritiek. Sy aanvanklike bewering van waar die appellant uit die bus sou geval het, nl. 400 of 500 treë van die bushalte; dat appellant nie gesleep was nie; en ook dat hy onmiddellik stilgehou het toe die appellant uitval, het onder kruisverhoor geblyk onhoudbaar te wees. Volgens die regter a quo se pragmatiese benadering dat die "wesentliche geskille is of die eiser uitgeval het na die bus weggetrek het en of hy later terwyl die bus in beweging was uitgeval het", moet bevind word dat die saak van die appellant met 'n oorwig van waarskynlikhede uitgemaak

is. Om meer tegnies te wees moet ook bevind word dat die respondent se bewerings in sy pleit nie op grond van Skosana se getuienis aanvaar kan word nie. Die besonderhede van die pleit kom daarop neer dat die appellant op 'n nalatige wyse in die bewegende bus sou geloop het; dat hy sou versuim het om behoorlik vas te hou terwyl hy binne die bewegende bus geloop het; dat hy in die bus geloop het terwyl hy onder die invloed van drank was; dat hy versuim het om enige waarskuwing te gee aan die bestuurder van sy voorneme om daarin rond te loop en versuim het om 'n besering te vermy terwyl hy deur die aanwending van normale sorg en vaardigheid dit kon gedoen het. Soos hierbo aangetoon is dit uiters onwaarskynlik dat die appellant ooit die binnekant van die bus bereik het en moet Skosana se getuienis te dien effekte verwerp word. Hy het erken dat dit gevaarlik en verbode is om te ry as 'n passasier nog by die betaalpunt staan. Dit moet na my mening aanvaar word dat die appellant nog nie verby die gemelde

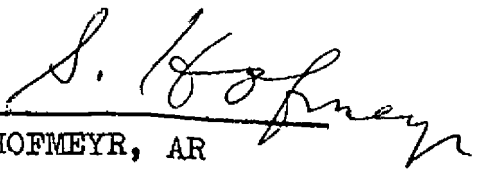
punt beweeg het toe die bus weggetrek het nie. Dat Skosana skielik en vinnig weggetrek het sodat die bus tot 'n mate geruk het, is na my mening nie onwaarskynlik nie. Ek baseer hierdie mening op die getuienis van Elsie en van die appellant dat Skosana met hom geraas het oor die reisgeld en dat hy kwaad was. Al sou hy 'n opgeleide en ervare bestuurder gewees het, sou dit nie, soos die Regter a quo skynbaar veronderstel het, enige verskil hieraan gemaak het nie. Daar is na my mening nóg vir die doeleindes van die pleit nóg die bewering van medenalatigheid van die appellant bewys dat die appellant die val sou kon of moes verhoed het deur aan enigiets vas te hou. Die getuienis hieromtrent is heeltemal te vaag en onooruigend.

Op grond van al die vermelde oorwegings moet die appel slaag.

Daar word dus soos volg beveel:-

- (1) Die appèl slaag met koste.
- (2) Die bevel in die hof a quo word ter syde gestel en vervang met die volgende:-

Die verweerder betaal aan die eiser R3 100 skadevergoeding, plus rente, ingevolge artikel 2(1) van Wet 55 van 1975, vanaf die datum van die uitspraak in die hof a quo, 19 Oktober 1977, teen die voorgeskrewe rentekoers, met koste van geding.

HOFMEYR, AR

Wessels,	AR)	
Kotzé,	AR)	
Diemont,	AR)	Stem saam
Viljoen, Wnd.	AR)	